

ARHITEKTURA, ISTORIJA, OBZORJA PROŠLOSTI, PALETA RAVNICE

SOMBORSKA SINAGOGA

Preuzimanje sadržaja sa ove stranice dozvoljeno je samo uz jasno navođenje izvora, naziva i autora, sa linkom ka određenoj stranici odakle je tekst preuzet. Tekst nije dozvoljeno menjati ni na koji način, niti koristiti ga u komercijalne svrhe.

27/07/2018

Milan Stepanović

RAVNOPLOV

<https://www.ravnoplov.rs/somborska-sinagoga/>

Prva pojava jevrejskih stanovnika u Somboru zapisana je 1735. godine, u izveštaju o imovini preminulog kapetana somborskog graničarskog šanca Jovana Janka Brankovića, kada je zabeležen njegov dug somborskom Jevrejinu Elijahu (Iliji). Nešto kasnije (1751), u matičnoj knjizi krštenih somborskog franjevačkog manastira, zapisano je pokrštavanje somborskog Jevrejina Kristofa (kasnije Josifa Paula Kristofa) i njegov prelazak u rimokatoličku veroispovest. Nakon toga, nekoliko decenija u Somboru Jevreja nije bilo, sve do kraja osamdesetih godina 18. veka.

Jevrejski trgovac Jakob Štajn iz Čonoplje, stalno se nastanio u Somboru 1789. godine, a već naredne godine u gradu su zabeležene tri jevrejske porodice (dve kuće porodice Štajn i jedna kuća porodice Hercog). Godine 1798. ovde je bilo osam jevrejskih porodica, od kojih je jedna bila porodica rabina Isaka, što ukazuje na postojanje nekog oblika verskog života somborskih Jevreja. Godine 1806. g. u Somboru ima 15, a 1817. g. 18 jevrejskih domaćinstava, sa ukupno 80 članova. Somborski Magistrat je 1805. g. odredio lokaciju za jevrejsko groblje na početku Šikarskog puta, na livadi koja se nalazila s leve strane puta.

Somborsko jevrejsko groblje (fotografija Stevana Mereija iz 1942. god.)

Uprkos snažnom protivljenju somborskih trgovaca drugih nacionalnosti, Jevreji su, vremenom, uz sva brojna ograničenja lokalnih ili državnih propisa, već od kraja 18. veka otvarali u Somboru svoje trgovine i gostionice.

Još malobrojni somborski Jevreji, koji su se, do tada, radi verskih obreda okupljali u privatnoj zakupljenoj kući, zatražili su 1810. g. saglasnost od Magistrata slobodnog i kraljevskog grada Sombora za izgradnju sinagoge. Grad im nije uskratio pravo na podizanje bogomolje, ali nije ni dopustio da ona bude izgrađena na gradskom zemljištu, već je predstavnike jevrejske opštine uputio na kupovinu privatnog zemljišta.

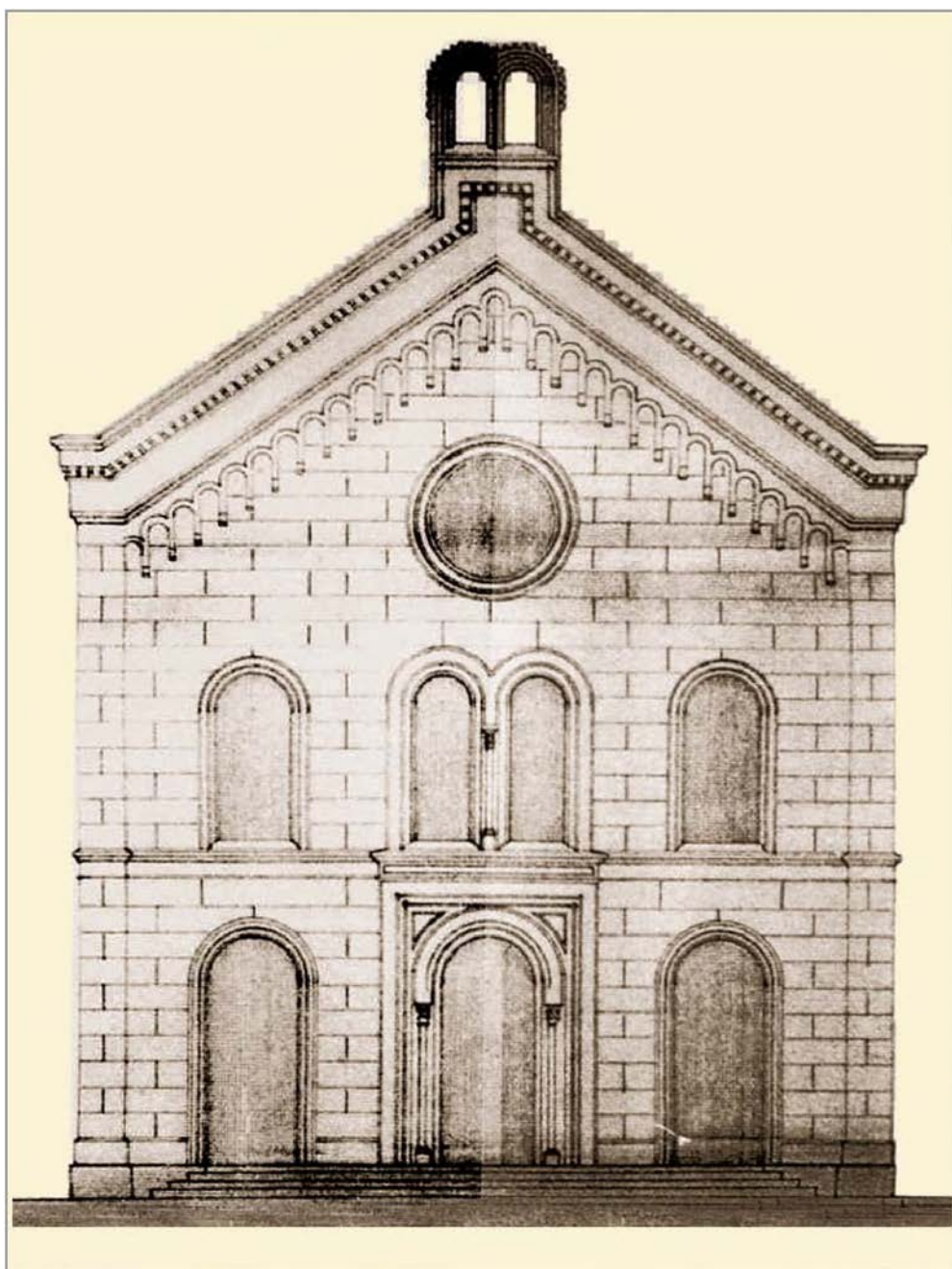
Tako je 1818. g. u nekadašnjoj Volfovoj ulici iza Stare pošte ili tzv. „Turske kuće“ (na mestu gde su ranije bile livade na kojima su pasli poštanski konji), podignuta omanja zgrada sinagoge, u kojoj je služio jedan rabin i koja je 1828. g. imala 50 muških i 40 ženskih sedišta. Te godine somborski Jevreji usvojili su Pravilnik o radu svoje crkvene opštine koji je bio napisan na jidišu i počeli su da vode zapisnike sednica. Prema zemljišnoj knjizi iz 1837. godine, posed na kome se nalazila sinagoga zauzimao je 254,5 kvadratna hvata. Godine 1838. u Somboru su živele 22 jevrejske porodice, 1846. g. 29 porodica, a 1861. g. bilo je u Somboru ukupno 211 žitelja jevrejske veroispovesti.

Somborski jevrejski pečat iz 1838. i pečat (signet) somborskog Jevreja Josefa Šterna iz 1855. god.

Tročlana komisija gradskih vlasti utvrdila je 1862. g. da je stara zgrada sinagoge u veoma trošnom stanju, te da ovdašnjoj Jevrejskoj opštini treba da bude dopuštena izgradnja nove sinagoge. Nakon dvogodišnjih prikupljanja dobrovoljnih priloga,

somborska Jevrejska zajednica podigla je 1864. godine, na mestu nekadašnje, novu veliku zgradu Sinagoge i Jevrejske crkvene opštine. Zgradu je projektovao i sagradio arhitekta Karl Gfeler. Osnova Sinagoge je pravougaona, a fasada ima prizemlje i sprat sa dvokrakim sparenim prozorima. Sokl je načinjen od kamena. U dvorištu Sinagoge nalazila se mala zgrada (tzv. zimska crkva) sa polukružnim prozorima. Izgradnja Sinagoge koštala je 11.930 forinti. Prepravljena je 1905. godine, a troškovi njene prepravke iznosili su 39.928 kruna (iste godine u Sinagogu je uvedeno i električno osvetljenje). Ipak, somborska sinagoga ni izbliza nije imala raskošnu lepotu subotičke ili novosadske sinagoge.

Prednja fasada somborske sinagoge početkom 20. veka

Sinagoga u Somboru, prvih godina 20. veka

Sinagogina ulica u Somboru (početkom 20. veka) na čijem se uglu (ovde na sredini fotografije) nalazila Sinagoga podignuta 1864. god.

Pored Sinagoge je 1875. g. sagrađeno i omanje zdanje namenjeno za jevrejsku osnovnu školu. Prva beleška o postojanju privatne jevrejske škole u Somboru potiče iz 1823. godine, a od 1852. g. ova škola dobija status javne veroispovedne škole. Izgradnjom škole rukovodio je preduzimač Vencel Ulrih, a koštala je 4.000 forinti. Konfesionalne škole su ukinute 1920. godine, pa su somborski đaci jevrejske nacionalnosti pohađali redovne državne osnovne škole, na srpskom ili mađarskom jeziku.

Zgrada Sinagoge (zaokružena) na panorami Sombora iz 1909. god.

Dr Simeon Gutman, somborski rabiner oko 1930. god. (ljubaznošću prof. dr Desanke Kostić)

Pred Drugi svetski rat u Somboru je živeo oko 1.200 Jevreja, koji su doživeli strašan progon u proleće 1944. godine, kada su, većinom, otpremljeni u nemačke koncentracione logore Aušvic i Mauthausen, gde je, u holokaustu, stradalo preko 950 somborskih Jevreja. Preostali deo nakon rata se, uglavnom, raselio, a malobrojna jevrejska zajednica u Somboru poklonila je Sinagogu gradskim vlastima, koje su joj, zauzvrat, dodelile tri prizemne kuće u koje su prenete crkvene relikvije iz nekadašnje bogomolje.

Sinagoga početkom druge polovine 20. veka

Zdanje Sinagoge preuređeno je posle Drugog svetskog rata (1954) za školsku zgradu (tu se nalazila Škola učenika u privredi, a kasnije deo odeljenja Srednje tehničke i Poljoprivredne škole). Polovinom osamdesetih godina prošlog veka zdanje je pretvoreno u upravnu zgradu gradskog Komunalnog preduzeća.

Nekadašnje zdanje somborske Sinagoge danas